

POKRAJINSKA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA MURSKA SOBOTA

Jožica Huber

**VPLIV POTUJOČE KNJIŽNICE MURSKA SOBOTA NA KAKOVOST ŽIVLJENJA
NJENIH UPORABNIKOV**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Murska Sobota, 2025

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in priimek: Jožica Huber

Naslov pisne naloge: Vpliv Potujoče knjižnice Murska Sobota na kakovost življenja njenih uporabnikov

Kraj: Murska Sobota

Št. preglednic: /

Št. strani prilog: 6

Leto: 2025

Št. prilog: 1

Št. referenc: 19

Št. slik: 10

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Pokrajinski študijski knjižnici Murska Sobota

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Boštjan Zver, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota

UDK: 021.65:316.728

Ključne besede: potujoče knjižnice, dostopnost, kakovost življenja, družbena vloga

Izvleček:

Potujoče knjižnice omogočajo dostop do knjižničnega gradiva in storitev vsem, tudi tistim, ki so zaradi oddaljenosti ali drugih okoliščin prikrajšani za obisk stacionarnih knjižnic. Naloga raziskuje vpliv Potujoče knjižnice Murska Sobota na kakovost življenja njenih uporabnikov, s poudarkom na njeni družbeni in kulturni vlogi ter pomenu dostopnosti knjižničnih storitev. Leta 2025 Potujoča knjižnica Murska Sobota obeležuje 30 let delovanja, a se hkrati sooča z velikim izzivom – okvaro bibliobusa, zaradi česar se storitev trenutno izvaja s službenim vozilom.

Raziskava temelji na analizi članstva, izposoje gradiva in anketnega vprašalnika, v katerem smo preverjali, kako uporabniki dojemajo storitev, ali jo vidijo kot nepogrešljivo, kako vpliva na njihovo družbeno življenje in kulturno udejstvovanje ter kakšno obliko izvajanja storitve preferirajo. Rezultati so pokazali, da potujoča knjižnica pomembno prispeva k dostopnosti knjižničnih storitev, spodbuja družbeno povezanost in kulturno participacijo ter je za večino uporabnikov nepogrešljiva. Anketiranci so izrazili močno podporo nakupu novega bibliobusa, saj sedanji način izvajanja storitev s službenim vozilom otežuje dostopnost gradiva in celotno uporabniško izkušnjo.

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem vsem anketirancem, ki so prispevali svoje odgovore na anketna vprašanja in s tem omogočili pridobitev dragocenih rezultatov. Prav tako se zahvaljujem mentorju Boštjanu Zveru za pomoč pri usposabljanju in svetovanju. Posebej se zahvaljujem sodelavcema Luciji Kardoš in Stanislavu Petku za pomoč pri anketiranju. Zahvalo namenjam tudi svojim najbližjim, ki so me podpirali med celotnim procesom. Hvala!

KAZALO

1 UVOD.....	1
2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	2
2.1 METODOLOGIJA	3
3 POSLANSTVO	4
4 POTUJOČA KNJIŽNICA MURSKA SOBOTA.....	6
5 ANALIZA ČLANSTVA IN IZPOSOJE	8
6 REZULTATI RAZISKAVE	11
6.1 DEMOGRAFSKI PODATKI	12
6.2 POGOSTOST IN NAMEN OBISKOVANJA POTUJOČE KNJIŽNICE	14
6.3 IZOSTANEK POTUJOČE KNJIŽNICE	15
6.4 DRUŽBENA VLOGA	16
6.5 KULTURNA VLOGA	18
6.6 OBLIKA IZVAJANJA POTUJOČE KNJIŽNICE.....	19
7 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK.....	21
8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	23
PRILOGA 1: Anketni vprašalnik.....	I

KAZALO SLIK

Slika 1: Grafični prikaz deleža članstva v 2024 po kategorijah uporabnikov.	10
Slika 2: Grafični prikaz deleža izposoje v letu 2024 po kategorijah uporabnikov.	11
Slika 3: Grafični prikaz starosti anketirancev.	12
Slika 4: Grafični prikaz pridobljene izobrazbe anketirancev.....	13
Slika 5: Grafični prikaz odgovorov na vprašanje, koliko časa rabijo, da se pripeljejo do Murske Sobote in koliko od njih ima voziški izpit. Odgovori »DA«, »NE« in »DA, ampak ne vozim« prikazuje število anketirancev, ki je odgovorilo na vprašanje, če imajo voziški izpit.	14
Slika 6: Grafični prikaz odgovorov glede namena obiska Potujoče knjižnice Murska Sobota.	15

Slika 7: Grafični prikaz odgovorov na vprašanje o srečevanju uporabnikov z znanci na Potujoči knjižnici.....	17
Slika 8: Grafični prikaz rezultatov anketna vprašanja o nivoju interakcije uporabnikov na Potujoči knjižnici.....	18
Slika 9: Rezultati pogost obiskovanja matične knjižnice PIŠK v Murski Soboti	19
Slika 10: Grafični prikaz odgovorov na anketno vprašanje o prikrajšanosti zaradi okvare bibliobusa.	20

1 UVOD

Potujoče knjižnice obstajajo v raznovrstnih oblikah: lahko so to bibliobusi, bibliokombiji, prilagojene prikolice, ladje, čolni ali celo letala. Ne glede na obliko je njihov namen enak, in sicer da omogočajo dostop do knjižničnega gradiva in storitev vsem, tudi tistim, ki zaradi oddaljenosti ali drugih okoliščin ne morejo do knjižnic izven njihovih krajev bivanja. Lahko bi rekli, do so knjižnice na kolesih. A so mnogo več. Niso kar navadne knjižnice. Upamo si trditi, da je večina knjižničarjev, ki dela oz. je delala na potujoči knjižnici, opazila, da so odnosi in interakcije obiskovalcev med sabo in s knjižničarji na potujočih knjižnicah drugačni kot npr. v stacionarnih knjižnicah. To dobro povzame potujoča knjižničarka Trs (2023, str. 19), ko pravi: »Bibliobus je shajališče vseh generacij. Toliko prijateljskih vezi je spletenih, prepletenih. Drug drugemu znamo biti rama za oporo, znamo se poslušati. Tu gre za edinstven medoseben stik, za odnos, ki pogojuje človečnost. Za spoštovanje, razumevanje, sprejemanje in dajanje, vedoželjnost, stiske rok, otožnost, različne usode, znanost, mnenja o prebranih knjigah«. Vsekakor izpolnjujejo poslanstvo in knjižnične vloge splošnih knjižnic. Prizadevajo si za razvoj in dostopnost do predbralne in bralne pismenosti otrok, mladostnikov, odraslih, razvoj bralne kulture, izobraževanja, vseživljenjskega učenja, družbene vključenosti itd. Zakaj so potem tako drugačne od stacionarnih knjižnic, če imajo enako poslanstvo in namen?

To je zanimalo tudi nas, zato smo si kot osrednjo temo naloge za bibliotekarski izpit izbrali ravno Potujočo knjižnico Murska Sobota in raziskovali, kako njene storitve dvigujejo kakovost življenja uporabnikov. To smo skušali ugotoviti predvsem z vpetostjo potujoče knjižnice v vsakdanje njenih uporabnikov in njeno družbeno ter kulturno vlogo. Letošnje leto, torej leto 2025, je posebno leto za Potujočo knjižnico Murska Sobota, saj obeležuje okrogli jubilej delovanja: 30 let. Vendar se ravno v času svojega jubileja sooča s posebnim izzivom. Od septembra 2024 je namreč bibliobus potujoče knjižnice v okvari in se storitev izvaja s službenim vozilom. Zato nas je zanimalo, ali uporabniki to občutijo in ali se zaradi tega počutijo prikrajšane.

Naloga je razdeljena na dva tematska sklopa. Prvi sklop je namenjen teoretičnemu pregledu poslanstva splošnih in potujočih knjižnic, knjižničnih vlog in pregledu ter razvoju Potujoče knjižnice Murska Sobota, ki deluje kot oddelek Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota (v nadaljevanju PIŠK MS).

Drugi sklop je namenjen raziskavi, ki smo jo izvedli za namene raziskovanja zastavljenih vprašanj v nalogi.

2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Še preden bomo torej opredelili teoretične okvire naše naloge, se bomo najprej ustavili pri raziskovalnih vprašanjih, ki so botrovala poteku same raziskave, in metodah, ki so bile pri tem uporabljene. Omenili smo že, da nas zanima vpliv, ki ga ima Potujoča knjižnica Murska Sobota na življenje njenih uporabnikov oz. ali prispeva k dvigu kakovosti njihovih življenj. Slednje ni le socialno-ekonomski položaj posameznikov, ampak gre tudi za občutek zadovoljstva z lastnim življenjem. Obstaja več različnih kazalcev kakovosti, mednje sodijo vseživljenjsko učenje, poraba časa (razmerje med prostim in delovnim časom) in družabno življenje. »Med pomembne oblike preživljanja prostega časa sodijo tudi različne oblike druženja in razvedrila: **obiskovanje kulturnih prireditev in splošnih knjižnic**, različne oblike druženja s sorodniki, prijatelji, pa tudi prostovoljna pomoč pomoči potrebnim.« (Vrabič Kek, 2012)

To so seveda le nekateri kazalci kakovosti, vendar vsak izmed njih slednjo zvišuje. V raziskavi smo tako želeli ugotoviti, kako Potujoča knjižnica Murska Sobota vpliva na kakovost življenja njenih uporabnikov. Naša glavna raziskovalna vprašanja so bila:

1. Ali uporabniki vidijo storitev potujoče knjižnice kot nepogrešljivo?
2. Kako potujoča knjižnica prispeva k družbeni povezanosti uporabnikov?
3. Kako potujoča knjižnica vpliva na kulturno udejstvovanje uporabnikov?

Trenutno se Potujoča knjižnica Murska Sobota srečuje s posebnim izzivom, in sicer z okvaro bibliobusa in to storitev izvaja s pomočjo službenega vozila, zato smo želeli še ugotoviti, kako uporabniki doživljajo izkušnjo okvare in smo si za ta namen zastavili četrto vprašanje:

4. Kako uporabniki dojemajo spremembo načina izvajanja storitve (bibliobus vs. službeno vozilo)?

Na podlagi teh vprašanj smo oblikovali štiri hipoteze.

H1: Uporabniki vidijo storitev potujoče knjižnice kot nepogrešljivo v njihovih življenjih.

H2: Potujoča knjižnica Murska Sobota prispeva k večji družbeni povezanosti njenih uporabnikov.

H3: Potujoča knjižnica Murska Sobota uresničuje kulturno vlogo.

H4: Uporabniki preferirajo izvajanje storitve z bibliobusom kot s službenim vozilom.

2.1 METODOLOGIJA

Pri odgovarjanju na zastavljena vprašanja smo uporabili več metod. Za pridobitev celostne slike se nam je zdelo ključno, da pogledamo, kakšno in kolikšno je članstvo Potujoče knjižnice Murska Sobota ter kakšen odstotek celotnega članstva PIŠK MS predstavljajo. Prav tako nas je zanimalo, koliko gradiva so si izposodili, koliko je te izposoje v primerjavi s celotno izposajo PIŠK MS in katere skupine uporabnikov so prispevale največji delež izposoje. Te podatke smo pridobili preko izpisov v sistemu COBISS Lib.

Analizirali smo tudi postajališča Potujoče knjižnice Murska Sobota. Na podlagi urnika voženj za prvo polletje 2025 smo pregledali, koliko postajališč je pred vzgojno-izobraževalni zavodi, domovi za ostarele in preostalimi postajališči na lokacijah obratovanja. Namen te analize je predvsem ugotoviti, katere ciljne skupine prebivalstva pri svojem delovanju upošteva potujoča knjižnica. Prav tako smo skušali določiti domet delovanja potujoče knjižnice. S pomočjo aplikacije Google Zemljevidi smo ocenili, koliko minut vožnje z avtomobilom in koliko kilometrov je kraj, kjer ima svojo postajo potujoča knjižnica, oddaljen od Murske Sobote, ki je regijsko središče Pomurja.

Za glavno metodo raziskave smo uporabili anketni vprašalnik. Vprašalnik je bil anonimen in zastavljen tako, da se udeleženci ne bi mogli identificirati na podlagi odgovorov. Vprašanja so bila zaprtega ali pol odprtega tipa, nekaj pa jih je bilo odprtega tipa. Osredotočili smo se na odrasle posameznike, ki obiskujejo potujočo knjižnico predvsem za prostočasne namene. Natisnjen vprašalnik smo nato razdelili med uporabnike potujoče knjižnice med njihovim obiskom. Vzorec je bil tako priložnosten, ker smo ga razdelili naključnim, odraslim uporabnikom, ki so za čas raziskave obiskali potujočo knjižnico. Raziskava je naletela na več omejitev. Prva je ta, da smo izključili mladoletne in šolajoče se skupine iz raziskave. Če bi jih hoteli vključiti, bi morali tako metode in vprašalnike primerno prilagoditi. Ker pa je raziskava potekala le določeno časovno obdobje, mesec in pol, smo izpustili uporabnike, ki v tem času niso obiskali potujoče knjižnice. Poleg tega vsi uporabniki niso odgovorili na vsa vprašanja.

Določena vprašanja so bila neodgovorjena, kar pripisujemo temu, da so jih najbrž spregledali. Podatke, pridobljene z vprašalnikom, smo nato obdelali in analizirali s pomočjo vrtilnih tabel in drugih orodij v programu Excel.

S pomočjo teh orodij smo izvedli frekvenčne analize odgovorov, primerjalne analize razlik med različnimi skupinami anketirancev ter grafično predstavitev podatkov. Rezultate smo nato sistematično interpretirali v kontekstu zastavljenih hipotez, pri čemer smo se osredotočili na prepoznavanje ključnih vzorcev in razlik med odgovori. Tako smo pridobili celovit vpogled v vpliv Potujoče knjižnice Murska Sobota na kakovost življenja njenih uporabnikov ter možnosti za nadaljnji razvoj storitev.

3 POSLANSTVO

Prenovljen Manifest o splošnih knjižnicah, ki je nastal s sodelovanjem Mednarodne zveze knjižničnih združenj IFLA in UNESCO, izpostavlja, da sta demokracija in konstruktivno družbeno sodelovanje odvisna od ustrezne izobrazbe in prostega ter neomejenega dostopa do znanja, idej, kulture in informacij. Kot taka ima splošna knjižnica pomembno poslanstvo, saj kot lokalna vstopna točka do znanja in informacijsko središče nudi dostop do vseh vrst znanja, ki mora biti uporabnikom na voljo ne glede na njihovo starost, etnično, narodno, versko pripadnost, socialni položaj ipd. Gradivo in storitve morajo biti zagotovljeni tudi jezikovnim manjšinam, osebam z oviranostmi, osebam, ki imajo slabše razvite različne pismenosti ter osebam v bolnišnicah in zaporih (IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah, 2023).

Podobno odgovornost splošnim knjižnicam nalaga tudi slovenska zakonodaja. Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001) splošne knjižnice obvezuje, da izvajajo knjižnično dejavnost za prebivalstvo v svojem okolju in zagotavlja storitve za prebivalce s posebnimi potrebami. Nadalje, Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023) podrobneje opredeljuje, da morajo splošne knjižnice v svojem okolju nuditi različne dejavnosti, ki omogočajo izobraževanje, razvoj informacijske, bralne in drugih pismenosti; razvoj bralne kulture, osebnega razvoja, medkulturnega dialoga, informiranja in vključevanja v družbo.

Te zahteve zrcalijo poslanstvo splošnih knjižnic, ki jih zakonodaja prepozna kot najpomembnejše. Samo poslanstvo pa še natančneje opredeljujejo knjižnične vloge. To so vsebinsko opredeljene dejavnosti, ki predstavljajo okvir za strateško načrtovanje v lokalni

skupnosti oz. nabor možnih oblik uresničevanja poslanstva. Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2019) prepoznavajo 11 knjižničnih vlog, s katerimi naj bi splošne knjižnice stremele k uresničevanju svojega poslanstva:

- Razvoj predbralne pismenosti
- Bralna kultura in bralna pismenost otrok
- Bralna kultura in bralna pismenost mladostnikov
- Bralna kultura in bralna pismenost odraslih
- Pridobivanje znanja
- Informacijsko in računalniško opismenjevanje
- Vključevanje v družbo
- Domoznanska dejavnost
- Informacijsko središče lokalne skupnosti,
- Seznanjanje z javnimi zadevami in spremljanje aktualnega dogajanja v družbi
- Spodbujanje povezovanja ter sodelovalne kulture in ustvarjalnosti v lokalni skupnosti

Ta poslanstva kot ključna prepoznava tudi PIŠK MS, saj njen aktualni Strateški načrt prepoznava knjižnico kot kulturno, socialno in informacijsko središče širše okolice, kjer se uresničujejo potrebe posameznikov ter skupin po izobraževanju, raziskovanju, informacijah in osebni rasti. Njeno delovanje se usmerja v dvig kakovosti življenja najširšega kroga uporabnikov, tudi tistih s posebnimi potrebami. Načrt izpostavlja tudi potujočo knjižnico, s katero se obiskujejo tudi najmanjši zaselki in jo prepoznava kot eno izmed prednosti knjižnice. Med pomanjkljivosti pa izpostavlja dotrajan bibliobus in nakup novega uvršča kot investicijske cilje v naslednjem petletnem obdobju (Strateški načrt Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota za obdobje 2025–2030, 2024).

Potujoča knjižnica, kot ena izmed najbolj fleksibilnih oblik knjižničnih dejavnosti, je bistvenega pomena za javno knjižnično službo in je eden izmed njenih sestavnih delov. S svojo zbirko, postavitvijo, dejavnostmi in strokovnim kadrom deluje enakovredno kot manjša splošno izobraževalna knjižnica. S spreminjanjem lokacije in hitrim odzivanjem na potrebe spreminjajočega se števila prebivalstva omogoča enakovreden dostop do knjižničnih storitev širokemu krogu prebivalstva (Mobile library guidelines, 2010; Pugelj, 1994). To potrjuje tudi Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023), ki poudarja, da je potujoča knjižnica namenjena prebivalcem v lokalnih okoljih ali ciljnim skupinam v posebnih okoljih in

točno določa, katere dejavnosti mora izvajati, kolikšen in kakšen nabor gradiva mora obsegati, koliko strokovnih knjižničnih uslužbencev potrebuje za svoje delovanje, kako mora biti opremljena in predvideva lastno skladišče za njeno knjižnično zbirko.

4 POTUJOČA KNJIŽNICA MURSKA SOBOTA

Slovenija ima tudi zaradi podpore zakonodaje dobro razvito potujoče knjižničarstvo. Njeni začetki segajo že v 19. stoletje, ko je Lovro Stepišnik, ki ga prištevamo med pionirja potujočega knjižničarstva pri nas, leta 1863 ustanovil Slovensko bukvarnico na Zgornji Ložnici in začel prenašati knjige od kmetije do kmetije. Sodobno potujoče knjižničarstvo z bibliobusi se je začelo leta 1973, ko je koprška knjižnica kot prva na Slovenskem pridobila bibliobus, njej pa sta leto za tem sledili še ljubljanska in mariborska knjižnica (Stegne, 2024). Kar se pokritosti države s potujočimi knjižnicami tiče, nosi Slovenija v svoji neposredni soseščini pomembno vlogo. Trenutno obratuje 14 potujočih knjižnic s 13 prilagojenimi vozili, ki se ustavljajo na več kot 800 postajališčih, od tega 16 v zamejstvu. Potujoče knjižničarstvo ima v Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije tudi posebno sekcijo, ki med drugim izdaja tudi revijo Potujoče novice (Stibilj, 2024). Če primerjamo število obratujočih potujočih knjižnic v neposredni soseščini, opazimo, da sosednje države, ki po številu prebivalstva krepko prekašajo Slovenijo, obratujejo s primerljivim ali celo manjšim številom potujočih knjižnic. Hrvaška jih ima trenutno 18¹, Madžarska jih je imela v letu 2015 štiri, prav tako Avstrija², kjer trenutno obratujejo štiri potujoče knjižnice, ki delujejo kot oddelek matičnih knjižnic (imajo pa še posebno knjižnično prikolico, ki ni vezana na specifično knjižnico). Podatkov za Italijo nam ni uspelo pridobiti (Cesar, 2015; Državni zavod za statistiku, 2024).

Tudi PIŠK MS se je že zgodaj, leta 1975, začela zavzemati za nakup bibliobusa in ustanovitev potujoče knjižnice za pomursko območje, vendar je projekt zastal in je bilo potrebno za izvedbo projekta počakati 20 let, do maja 1995, ko je zapeljal prvi bibliobus Pokrajinske knjižnice Murska Sobota. Ta je bil dolg 8 metrov in je lahko prevažal do 3000 enot gradiva. Tega je po petih letih delovanja nadomestil novi, večji bibliobus, ki je s svojimi 12 metri dolžine lahko prevažal do 7000 enot gradiva (Sedar, 2020, str. 9–13). Slednji je knjižnično gradivo prevažal

¹ Kar se števila potujočih knjižnic tiče, je Hrvaški uspelo to število v enem letu podvojiti: leta 2022 jih je bilo 9, leta 2023 pa 18 (Državni zavod za statistiku, 2024).

² Podatke za potujoče knjižnice v Avstriji smo pridobili s pomočjo Büchereiverband Österreichs, in sicer preko korespondence elektronske pošte (M. Stieber, osebna komunikacija, 25. 2. 2025).

vse do septembra 2024, ko je obstal zaradi okvare. Trenutno tečejo postopki za pridobitev novega oz. nadomestnega bibliobusa, v tem času se storitev izvaja s pomočjo službenega vozila.

Potujoča knjižnica Murska Sobota s svojim delovanjem na 72 postajališčih pokriva območja 12 občin ustanoviteljic in partneric, in sicer postajališča znotraj občin Murska Sobota, Beltinci, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogaševci, Šalovci in Tišina. Od 72 postajališč jih je 38 pred vrtci ali osnovnimi šolami, štiri so pred domovi za ostarele, 30 pa jih je na ostalih postajališčih npr. pred gasilskimi domovi, trgovinami itd. (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, b. d.).

Že prej smo omenili, da slovenske potujoče knjižnice delujejo tudi na 16 postajališčih izven meja Slovenije. Od tega jih pet pokriva Potujoča knjižnica Murska Sobota. Gre za postajališča v Porabju na Madžarskem, kjer prebiva slovenska manjšina. PIŠK MS je kot knjižnica na obmejnem območju zakonsko obvezana, da zagotavlja dostop do knjižničnega gradiva in storitev Slovincem v zamejstvu. Še preden je bil aktualen Zakon o knjižničarstvu sprejet in ki to odgovornost nalaga knjižnicam na obmejnem območju (ZKnj-1, 2001), je Potujoča knjižnica Murska Sobota leta 2000 kot prva z bibliobusom prestopila državno mejo in ustoličila tako imenovano »porabsko progo«, s katero je začela izvajati knjižnične storitve za pripadnike slovenske manjšine v Porabju na Madžarskem. Poleg oskrbovanja manjšine s knjižničnim gradivom v slovenskem jeziku, skrbi za ohranjanje maternega jezika tudi s Slovensko bralno značko Potujoče knjižnice v Porabju in z literarnimi urami na radiu Monošter ter ostalimi dodatnimi dejavnostmi, s katerimi si prizadeva ohranяти narodno identiteto, materni jezik in razvijati bralno kulturo ter pismenost Slovencev v zamejstvu (Balažic, 2020b, 2020c, 2020d). Ker pa PIŠK MS deluje tudi na narodnostno mešanem območju z madžarsko manjšino, je prav tako zakonsko obvezana, da zagotavlja komuniciranje, storitve, knjižnično gradivo in razvijanje bralne kulture v jeziku narodne skupnosti (Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe, 2023). Delno to uresničuje tudi s potujočo knjižnico s tako imenovano »madžarsko progo«, ki se na pot poda vsak drugi torek. Poleg štirih premičnih zbirk, ki so na lokacijah v Domanjševcih, Hodošu, Prosenjakovcih in Motvarjevcih, tako omogoča pripadnikom madžarske narodne skupnosti storitve, komunikacijo in dostop do knjižničnega gradiva v njihovem maternem jeziku (Balažic, 2020a).

V želji po čim večji vključenosti romskega prebivalstva³ se potujoča knjižnica ustavlja tudi v dveh romskih naseljih, in sicer v romskem naselju Vanča vas ter pri romskem vrtcu v naselju Pušča. S slednjim postajališčem si prizadeva za čim večjo vključenost, pridobivanje razgledanosti in razvoj bralne in predbralne pismenosti romskih otrok (Balažic, 2020a).

Potujoča knjižnica doseže tudi eno izmed bolj družbeno ranljivih skupin, in sicer starostnike v domovih za ostarele. Svoja postajališča ima tako pred štirimi domovi: v Rakičanu, Beltincih, Rogaševcih oz. Svetem Juriju in Kuzmi. Starostniki iz domov za ostarele pa obiskujejo tudi postajališče na Hodošu. Tam ima bibliobus postajo pred občinsko zgradbo, vendar je zaradi bližine omogočen dostop tudi starostnikom iz doma.

S svojim delovanjem v naseljih znotraj 12 občin potujoča knjižnica doseže tudi najbolj oddaljene kraje v regiji. Središče Pomurske regije kot celote je Murska Sobota in od 72 postajališč, ki jih pokriva Potujoča knjižnica Murska Sobota, jih je 25⁴, ki so od Murske Sobote oddaljene vsaj 20 minut vožnje ali več. To je več kot tretjina postajališč. Upoštevati moramo še, da potujočo knjižnico obiskujejo vse starostne skupine, od katerih najbolj prevladujejo osnovnošolci, nato delovno aktivne osebe oz. zaposleni, sledi najstarejša skupina – upokojenci ter preostale poklicno-starostne skupine, ki jih lahko vidimo na Sliki 1. Ti podatki so pomembni, ker potujoča knjižnica s svojim delovanjem omogoča participacijo in dostop tako do kulture, informacij, knjižničnega gradiva, izobraževanja, vseživljenjskega učenja, družbenega dogajanja in družbene vključenosti raznolikim skupinam prebivalstva, ki bi v primeru nedelovanja te storitve zaradi oddaljenosti od središča regije, bile prikrajšane teh ključnih kulturnih, družbenih, izobraževalnih in informacijskih dobrin.

5 ANALIZA ČLANSTVA IN IZPOSOJE

Preden preidemo na rezultate anketnega vprašalnika, je prav, da najprej pogledamo, kaj nam povedo podatki o članstvu. Kot omenjeno, smo te podatke pridobili s pomočjo programske

³ PIŠK Murska Sobota ima posebej postavljen romski oddelek in nudi razne izobraževalne ter bibliopedagoške dejavnosti za pripadnike romske skupnosti.

⁴ Vseh postajališč, ki so od Murske Sobote oddaljene približno 20 minut vožnje ali več, je dejansko 30, a pet izmed teh so postajališča v Porabju na Madžarskem, zato jih ne moremo prišteti kot del regije.

opreme Cobiss Lib, in sicer iz segmenta izpisov⁵. V letu 2024 je Potujoča knjižnica Murska Sobota štela 1.619 aktivnih članov, kar predstavlja dobrih 15 % celotnega članstva PIŠK MS. Ti so v letu 2024 opravili 48.270 izposoj knjižničnega gradiva, kar predstavlja 12 % celotne izposoje v PIŠK MS. Glede izposoje moramo poudariti, da v teh evidencah ni razvidno, koliko izposoje gradiva iz drugih oddelkov je bilo izvedenih na potujoči knjižnici. Z željo po čim bolj celostnih storitvah si je na potujoči knjižnici (ob predhodni najavi) možno izposoditi gradivo tudi iz drugih oddelkov, a se ta izposoja pripiše oddelku, ki mu to gradivo pripada⁶. Dejanske izposoje je na potujoči knjižnici tako več, vendar teh podatkov ne moremo pridobiti oz. prikazati.

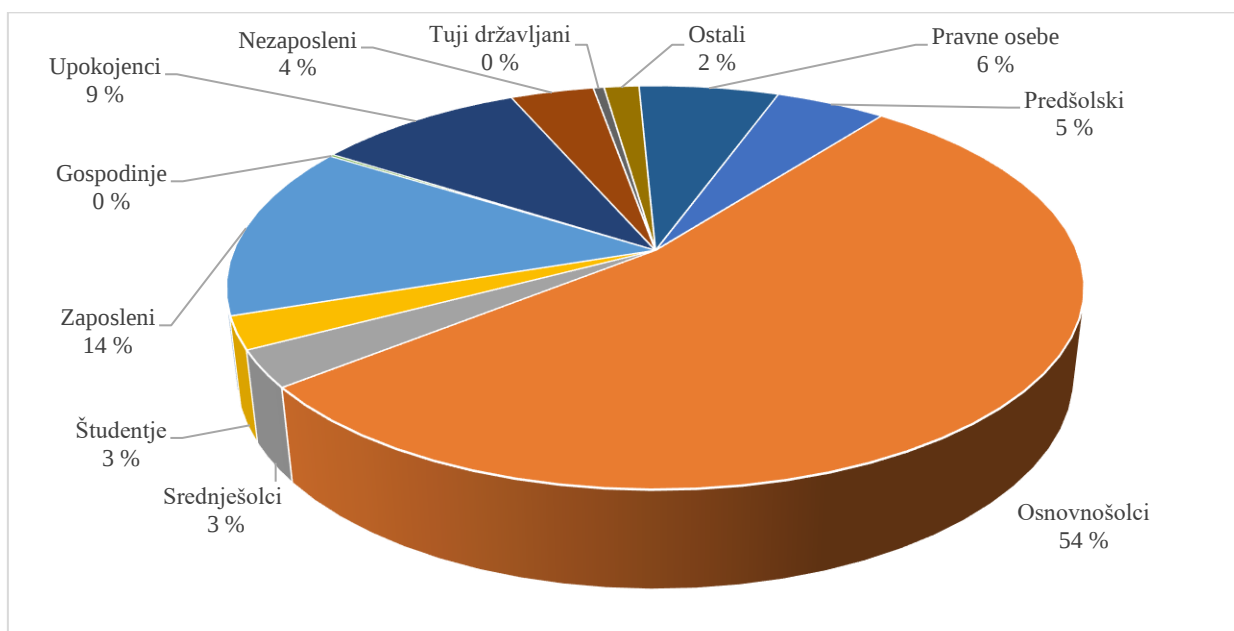
Potujočo knjižnico obiskuje več starostnih in poklicnih skupin. Slika 1 nam prikazuje, da so v letu 2024 največji delež članstva s 54 % predstavljali osnovnošolci, tem so sledili zaposleni⁷ s 14 %, upokoјenci z 9 %, pravne osebe⁸ s 6 %, predšolski otroci s 5 % in preostale starostno-poklicne skupine.

⁵ Podatke o članstvu in izposoji smo pridobili s pomočjo aplikacije Cobiss Lib, in sicer v segmentu Izpisi. Pogledali smo dva izpisa, ki smo ju omejili na leto 2024: Aktivni člani: aktivni uporabniki po občini in kategoriji člana; Transakcije: po postajališčih (pri članu)/kategorijah članov.

⁶ Na potujoči knjižnici se večinoma ne prakticira medoddelčna izposoja znotraj programa Cobiss, preko katere bi morebiti lahko beležili te podatke. Ob izposoji gradiva iz drugega oddelka zamenjamo le oddelok in gradivo izposodimo v tisti oddelok, iz katerega prihaja.

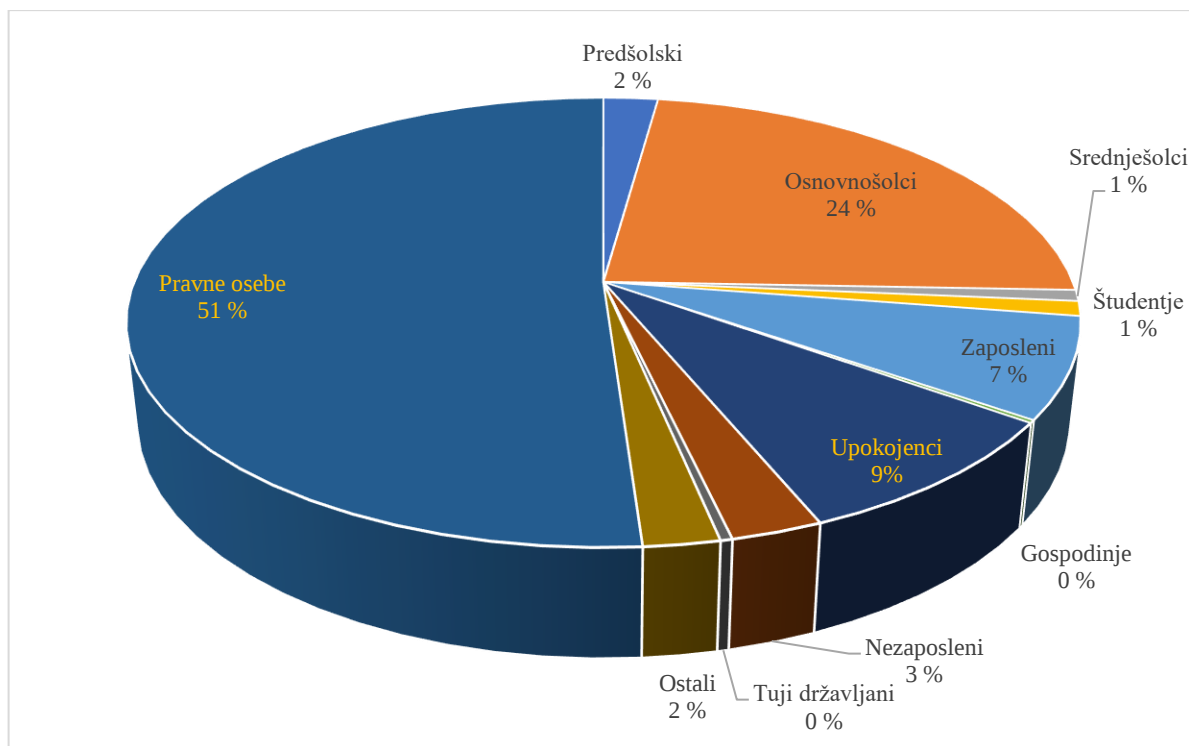
⁷ V kategorijo zaposlenih smo združili podatke, ki jih COBISS ločuje med kategorije zaposleni, samostojni podjetniki in svobodni poklici.

⁸ Pravne osebe so večinoma učitelji in vzgojitelji vzgojno-izobraževalnih zavodov. Sistem ne šteje institucije kot enoto pravne osebe, ampak zaposlenega pod to pravno osebo. Tako ima lahko npr. ena šola včlanjenih pet učiteljev in vsak učitelj se šteje kot ena pravna oseba.

Slika 1: Grafični prikaz deleža članstva leta 2024 po kategorijah uporabnikov

Nekoliko drugačna slika se pokaže pri izposoji gradiva. Čeprav predstavljajo le 6 % celotnega članstva, so pravne osebe leta 2024 opravile dobro polovico celotne izposoje (51 %). Osnovnošolci, ki so člansko najmočnejši, so sledili s 23 % izposoje. Upokojenci so podobno kot pri članstvu tudi tukaj na tretjem mestu, prav tako z 9 %, sledijo jim zaposleni s 7 % izposoje in nezaposleni s 3 % ter drugi, kot lahko vidimo na Sliki 2.

Slika 2: Grafični prikaz deleža izposoje v letu 2024 po kategorijah uporabnikov

Če kategorije članstva še bolj skrbimo in jih omejimo le na mlade, odrasle, pravne osebe in druge, lahko vidimo, da se razmerje izposoje med mladimi in odraslimi skoraj izenači. S 26 % gre v prid mladim, 22 % izposoje pa storijo odrasli. Načeloma bi pravne osebe lahko prišleli k odraslim, a ker gre večinoma za učitelje in vzgojitelje, ki si gradivo izposojajo za službene namene in je v precejšnji meri namenjeno njihovim učencem oz. varovancem, to obravnavamo ločeno.

6 REZULTATI RAZISKAVE

Vprašalnik, na katerega so uporabniki odgovarjali, je bil sestavljen na podlagi prej postavljenih hipotez. Zaobjema več tematskih sklopov. Prvi sklop vprašanj je demografske narave, kjer smo poizvedovali po spolu, starosti, končani izobrazbi itd.

Naslednji sklop vprašanj se je osredotočal na pomen dostopnosti, in je spraševal uporabnike, koliko časa potrebujejo, da se z avtomobilom pripeljejo do Murske Sobote in ali imajo vozniški izpit. Sledila so vprašanja o pogostosti in namenu obiska potujoče knjižnice in ali dojemajo njeno prisotnost oz. odsotnost v kraju kot pogrešljivo ali ne.

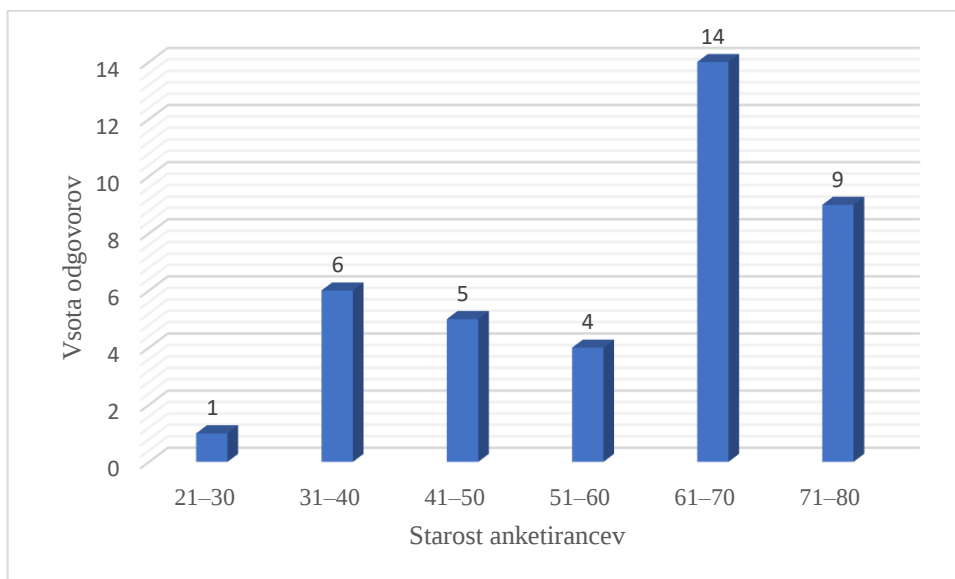
Vprašalnik se nato omeji na družbeno vlogo potujoče knjižnice, kjer uporabnike sprašuje, ali se za obisk s kom dogovorijo vnaprej, ali srečujejo znance in sorodnike ter kakšen nivo interakcije imajo z ostalimi obiskovalci in s knjižničarji.

Predzadnji sklop vprašalnika zajema obiskovanje drugih kulturnih ustanov oz. kulturnega udejstvovanja: ali obiskujejo tudi matično knjižnico v Murski Soboti ali katero drugo knjižnico, kako pogosto obiskujejo preostale kulturne ustanove in ali se udeležujejo kulturnih prireditev v bližnji okolici.

Zadnji del vprašalnika pa poizveduje o njihovi izkušnji obiskovanja potujoče knjižnice po okvari bibliobusa. Predvsem smo skušali ugotoviti, ali se zaradi tega počutijo prikrajšane.

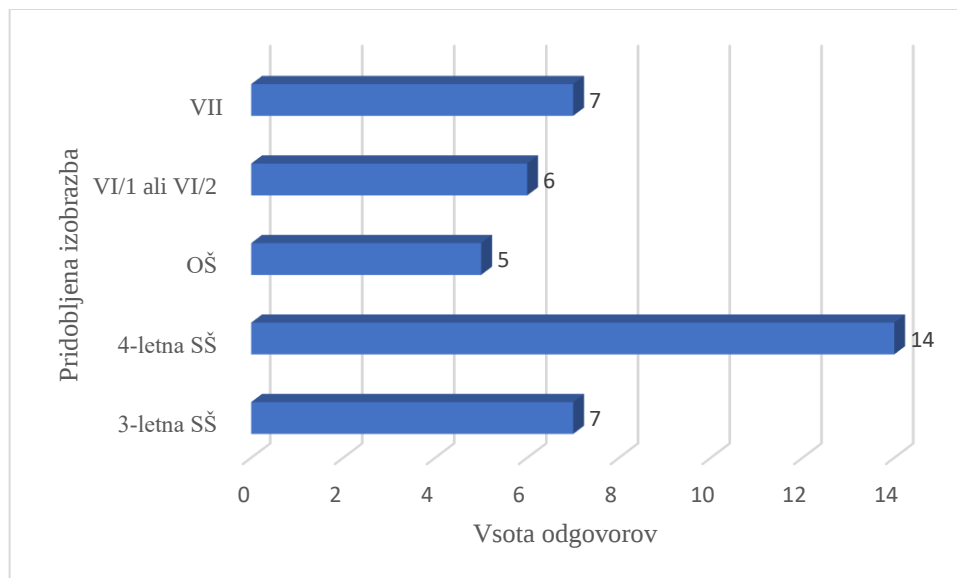
6.1 DEMOGRAFSKI PODATKI

V času trajanje raziskave nam je uspelo pridobiti 39 odgovorjenih vprašalnikov: nanje je odgovorilo 35 uporabnic ženskega spola in štiri uporabniki moškega spola. Kot nam prikazuje Slika 3, je bilo največ vprašanih upokoјencev, in sicer 22, 15 je zaposlenih, dva pa sodita v druge poklicno-starostne skupine. To sovпада tudi s starostjo, saj je največ vprašanih sodilo v starostni skupini 61–70 let in 71–80 let.

Slika 3: Grafični prikaz starosti anketirancev

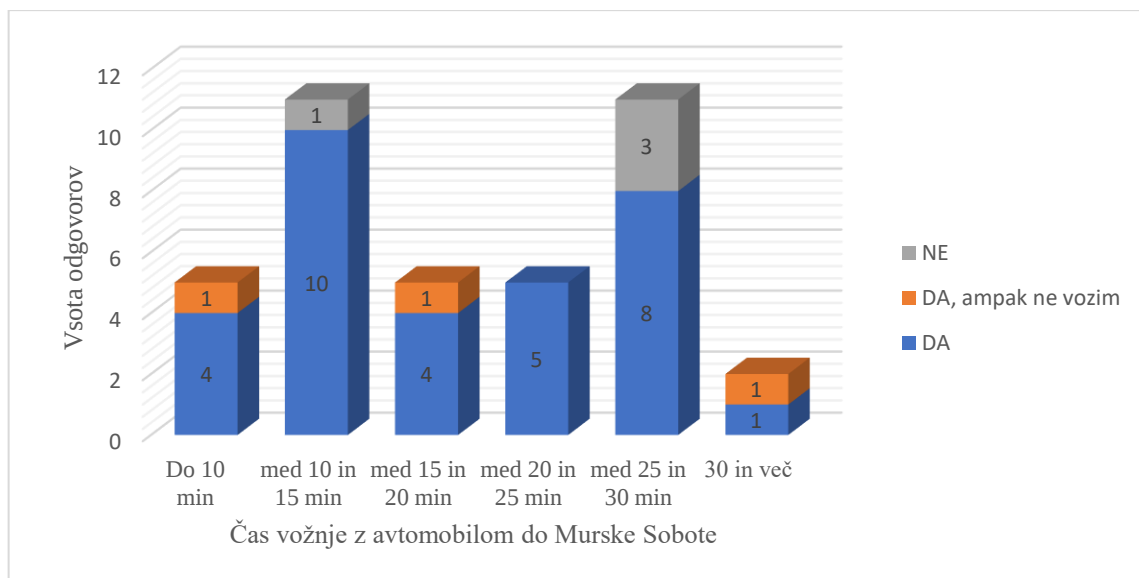
Največ vprašanih je imelo končano tri- ali štiriletno srednjo šolo, sledili so uporabniki s končano VII. in VI. stopnjo izobrazbe, najmanj pa jih je bilo s končano osnovnošolsko izobrazbo (glej Sliko 4).

Slika 4: Grafični prikaz pridobljene izobrazbe anketirancev

Dobljeni podatki tako iz analize članstva kot rezultati iz vprašalnika nam kažejo, da Potujočo knjižnico Murska Sobota uporabljajo praktično vse starostne skupine, vprašalnik pa nam še dodatno prikaže, da poleg šolajočih se uporabnikov, potujočo knjižnico uporabljajo tudi skorajda vse izobrazbene skupine. Kar nam še enkrat potrjuje dejstvo, da je potujoča knjižnica namenjena vsem uporabnikom ne glede na spol, starost ali izobrazbo. Zato je pomembno, da je še naprej omogočena dostopnost do nje.

Glede oddaljenosti postajališč do Murske Sobote kot regijskega središča, smo že v analizi oddaljenosti krajev postajališč ugotovili, da je več kot tretjina postajališč oddaljena vsaj 20 minut vožnje.

Slika 5: Grafični prikaz odgovorov na vprašanje, koliko časa potrebujejo, da se pripeljejo do Murske Sobote in koliko jih ima vozniški izpit. Odgovori »DA«, »NE« in »DA, ampak ne vozim« prikazuje število anketirancev, ki je odgovorilo na vprašanje, ali imajo vozniški izpit

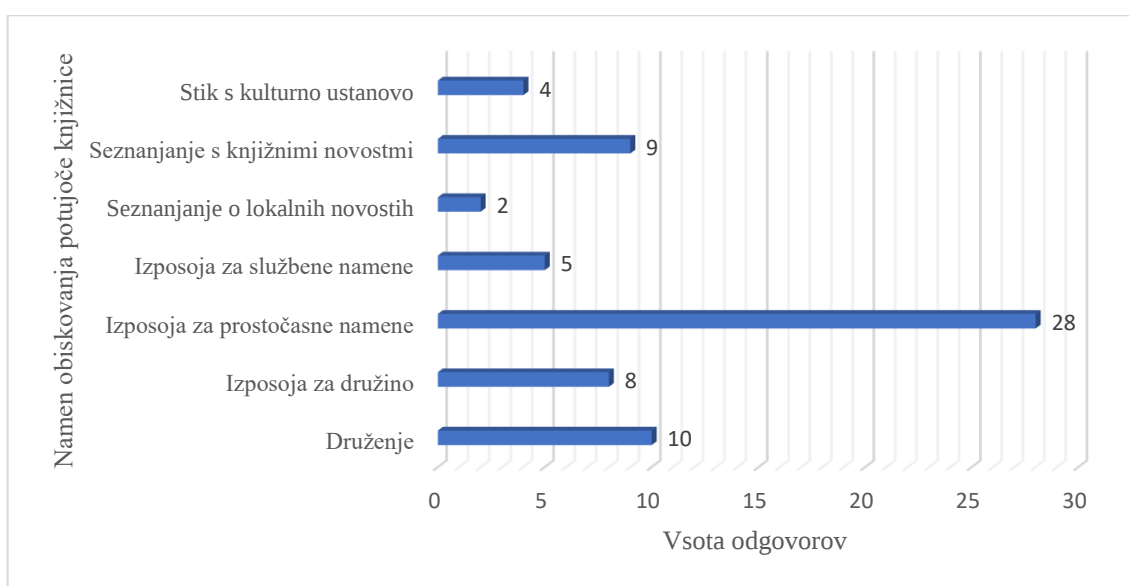
To potrdijo tudi anketiranci, kjer več kot tretjina vprašanih potrebuje najmanj 20 minut, da se pripelje z avtomobilom do Murske Sobote. Možnost, da se nekdo preprosto pripelje do najbližjega regijskega središča, ni tako samoumevna. Med vprašanimi namreč nimajo vsi vozniškega izpita, in tudi ti, ki ga imajo, ni nujno, da uporabljajo avtomobil. 18 % anketirancev je npr. odgovorilo, da nimajo vozniškega izpita ali ga pa imajo, a ne vozijo avtomobila, kar lahko vidimo na Sliki 5. Ti podatki so pokazali, kako pomembno je, da je omogočena dostopnost. Če stopimo korak nazaj na vzorec anketirancev, so to polnoletne odrasle osebe. Spomnimo, da so ti v letu 2024 prispevali k 22 % celotne izposoje in predstavljajo le del celotnega članstva potujoče knjižnice. Poleg njih so še ostale kategorije članov, med katere sodijo tudi osnovnošolci in predšolski otroci. Oboji prav tako ne morejo enostavno dostopati do matične knjižnice in ostalih kulturnih ustanov. Tako lahko spet ponovimo, kako zelo pomembno vlogo ima potujoča knjižnica pri zagotavljanju dostopa do knjižničnega gradiva, izobrazbe, vseživljenjskega učenja, kulture itd.

6.2 POGOSTOST IN NAMEN OBISKOVANJA POTUJOČE KNJIŽNICE

Anketirance smo vprašali, kako pogosto obiskujejo potujočo knjižnico. Pri tem so imeli možnost izbire med odgovori: skoraj vedno; enkrat mesečno; vsaj petkrat letno, enkrat do dvakrat letno in drugo. Velika večina vprašanih, 29 od 39 (74 %) jih je odgovorilo, da potujočo

knjižnico obišče skoraj vsakič, ko ta pride v njihov kraj. Sedem jih je odgovorilo, da knjižnico obiščejo enkrat na mesec, dva vprašana sta odgovorila, da vsaj petkrat letno, en anketiranec pa je vprašanje pustil neodgovorjeno.

Nato nas je zanimalo, s kakšnim namenom anketiranci obiščejo potujočo knjižnico. Vprašani so pri tem vprašanju lahko izbirali med več odgovori, ki jih lahko vidimo na Sliki 6. Ni presenetljivo, da večina potujočo knjižnico obišče z namenom izposoje gradiva za prostočasne namene. Vendar to ni edini razlog za obisk. Med njimi so tudi obiskovanje zaradi druženja, seznanjanje s knjižnimi novostmi, izposoja za družino itd.

Slika 6: Grafični prikaz odgovorov glede namena obiska Potujoče knjižnice Murska Sobota

6.3 IZOSTANEK POTUJOČE KNJIŽNICE

Ena izmed postavljenih hipotez naloge je tudi, da uporabniki potujočo knjižnico dojemajo kot nepogrešljiv del njihovih življenj. Za ta namen smo postavili dve vprašanji, in sicer, ali pogrešajo obisk potujoče knjižnice, ko le-ta ne obišče njihovega kraja (npr. zaradi počitnic) in ali bi se čutili prikrajšane, če bi prenehala obiskovati njihov kraj. Že pri prvem vprašanju, ki nakazuje le začasno stanje, jih je 27 odgovorilo, da pogrešajo obisk, osem jih je odgovorilo včasih, dva sta odgovorila, da ne pogrešata odsotnosti.

Drugo vprašanje pa je nakazovalo trajno, hipotetično, situacijo, ko potujoča knjižnica ne bi več obiskovala njihovega kraja. V tem primeru so samo trije odgovorili, da se ne bi počutili

prikrajšane. Dva od teh treh sta pri vprašanju, ali obiskujejo še katere druge knjižnice, odgovorila, da obiskujeta tudi krajevne knjižnice oz. premične zbirke, ki so na več lokacijah. Kar si lahko razlagamo, da potrebe po knjižničnih storitvah izpolnjujeta s pomočjo premičnih zbirk, ki so v njuni okolici, in zato najbrž ne bi občutila primanjkljaja obiska potujoče knjižnice. Vsi ostali, 36 od 39, to je dobrih 92 % vprašanih, pa se je izreklo, da bi se počutili prikrajšane, če potujoča knjižnica ne bi več obiskovala njihovega kraja.

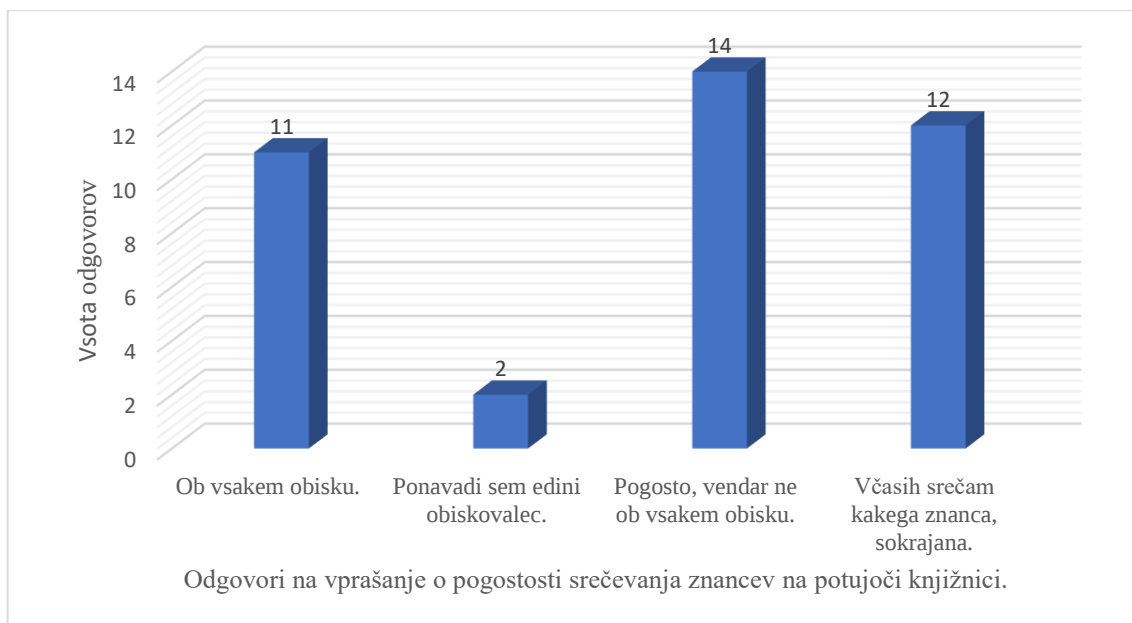
Rezultati so nam pokazali, da je Potujoča knjižnica Murska Sobota nepogrešljiva v vsakdanjih njenih uporabnikov, saj jih večina zazna že njen občasen izostanek. Trajen izostanek pa bi zaznali kot oškodovanost. Zato lahko potrdimo prvo hipotezo, da uporabniki storitve potujoče knjižnice vidijo kot nepogrešljive.

6.4 DRUŽBENA VLOGA

Pri vprašanju, kjer smo poizvedovali po namenu obiska potujoče knjižnice, je večina anketirancev odgovorila, da knjižnico obiskujejo tudi zaradi druženja. Kot potujoči knjižničarji smo opazili, da je druženje in posledično družbena vključenost sestavni del potujočih knjižnic. Zato smo družbeni vlogi namenili kar nekaj vprašanj. Zanimalo nas je, ali se uporabniki za obisk potujoče knjižnice s kom dogovorijo; ali srečujejo prijatelje in znance; kakšen nivo interakcije poteka med uporabniki in ali so del tega tudi knjižničarji.

Presenetili so nas odgovori na vprašanje, če se za obisk potujoče knjižnice s kom vnaprej dogovorijo. Možni odgovori so bili: »da«, »ne« in »včasih«. 13 jih je odgovorilo z »da«, šest jih je odgovorilo z »včasih«, preostalih 20 pa se ne dogovarja za skupni obisk. Skoraj polovica vprašanih je tako potrdila, da se za obisk dogovorijo in vnaprej uskladijo še z nekom. Potujoča knjižnica tako predstavlja tudi del njihovih družbenih življenj.

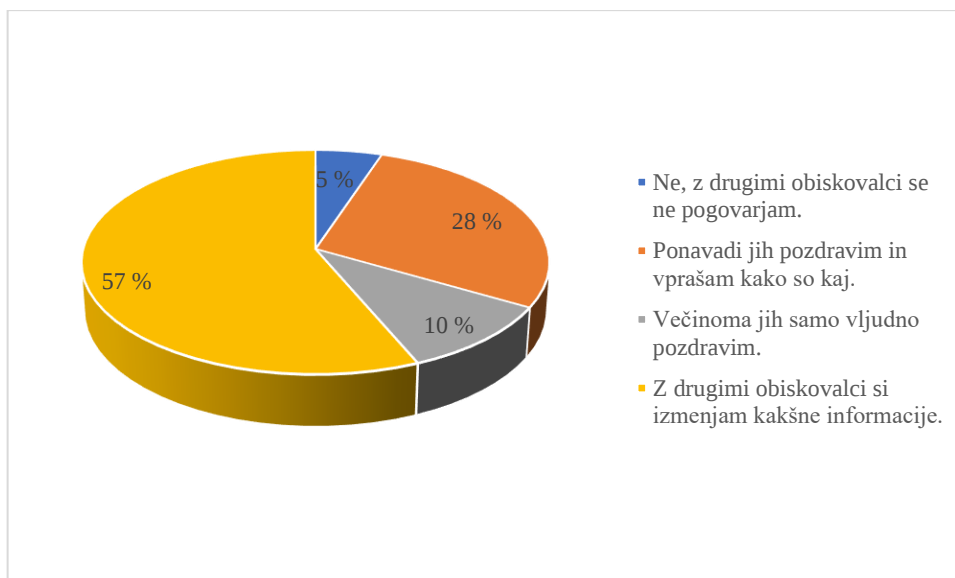
Nadalje smo skušali ugotoviti, ali na potujoči knjižnici potekajo tudi naključna srečevanja. Vprašali smo jih, ali srečujejo znance in prijatelje na potujoči knjižnici in kako pogosto. Možni odgovori, ki so bili na voljo, so izražali štiri možne stopnje: »vsakič«, »pogosto«, »občasno« ali pa »nikoli«. Več kot polovica vprašanih je povedala, da vsakič ali pogosto na potujoči knjižnici srečajo koga, ki ga poznajo.

Slika 7: Grafični prikaz odgovorov na vprašanje o srečevanju uporabnikov z znanci na potujoči knjižnici

Potem nas je zanimalo, kakšen nivo interakcije oz. pogovorov poteka med obiskovalci. Ali so to samo pozdravi, vljudnostni pogovori (npr. *kako si kaj*) ali so to bolj poglobljeni pogovori o več stvareh. Kot lahko vidimo na Sliki 8, je več kot polovica vprašanih povedala, da se pogovarjajo z ostalimi obiskovalci o več stvareh, sledijo vljudnostni pogovori, nato pa samo pozdravi⁹. Tudi polovica tistih obiskovalcev, ki se vnaprej ne dogovarja za obisk, ko sreča znance ali prijatelje na potujoči knjižnici, se z njimi zaplete v bolj poglobljen pogovor o več stvareh. Prav vsi pa so odgovorili, da se vedno kaj pogovorijo tudi s knjižničarji na potujoči knjižnici.

⁹Preostala dva, ki sta odgovorila, da se med obiskom ne pogovarjata, sta prav tako obkrožila, da ponavadi ni drugih obiskovalcev. Zato se niti ne moreta pogovarjati z ostalimi obiskovalci.

Slika 8: Grafični prikaz rezultatov anketnega vprašanja o nivoju interakcije uporabnikov na potujoči knjižnici

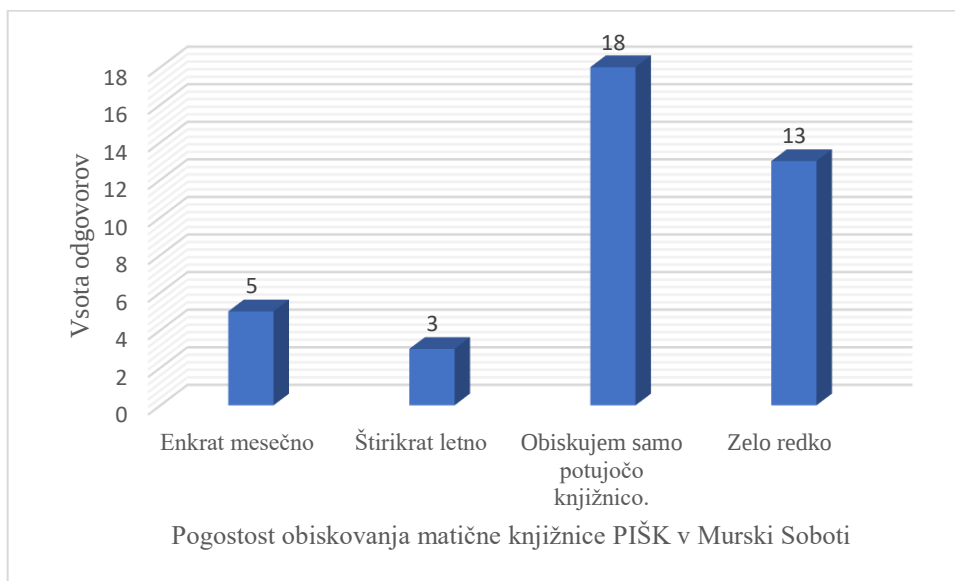
Vsi ti pridobljeni rezultati nam potrjujejo, kako pomembno vlogo igra potujoča knjižnica v družbenih življenjih njenih uporabnikov. Je prostor dogovarjanja, srečevanja in s tem tako bežnih kot tudi bolj poglobljenih pogovorov. Zato lahko potrdimo našo hipotezo, da Potujoča knjižnica Murska Sobota prispeva k večji družbeni povezanosti njenih uporabnikov.

6.5 KULTURNA VLOGA

Potujoča knjižnica kot sestavni del kulturne ustanove igra zelo pomembno vlogo pri možnosti dostopa do kulture in kulturnih vsebin. Ponovno se vračamo na oddaljenost krajev postajališč od Murske Sobote, ki kot regijsko središče omogoča nudenje različnih kulturnih vsebin na enem mestu: do knjižnice, muzeja, galerije, gledališča itd. Več kot tretjina teh postajališč je oddaljena vsaj 20 minut vožnje do teh ustanov. Kako pomembno vlogo ima tukaj potujoča knjižnica s tem, da se vsaka dva tedna vrača v isti kraj, kažejo odgovori vprašanih, da več kot polovica anketirancev matične knjižnice v Murski Soboti sploh ne obiskuje ali jo obiskuje zelo redko, kar lahko podrobneje vidimo na Sliki 9. Zmotno je prepričanje, da obiskovanje kulturnih ustanov in prireditev ljudi v oddaljenih krajih ne zanima. Nasprotno kažejo naši rezultati, saj je 16 vprašanih odgovorilo, da večkrat letno obiše druge kulturne ustanove, pet jih obiše vsaj enkrat letno, sedem jih zelo redko obiše, devet pa kulturnih ustanov ne obiskuje. Vendar pri slednjih to ne pomeni, da jih kultura ne zanima. Šest od teh devetih nima vozniškega izpita ali

pa ne vozijo. Tako si neobiskovanja kulturnih prireditev in ustanov lahko razlagamo tudi s tem, da preprosto nimajo dostopa do njih oz. imajo otežen dostop.

Pričujoči odgovori nam kažejo, da se prebivalci poslužujejo kulturnih vsebin in storitev kulturnih ustanov, zato je pomembno, da zagotavljamo dostop do tega tudi tistim, ki iz različnih razlogov ne morejo dostopati do njih.

Slika 9: Rezultati o pogostosti obiskovanja matične knjižnice PIŠK v Murski Soboti

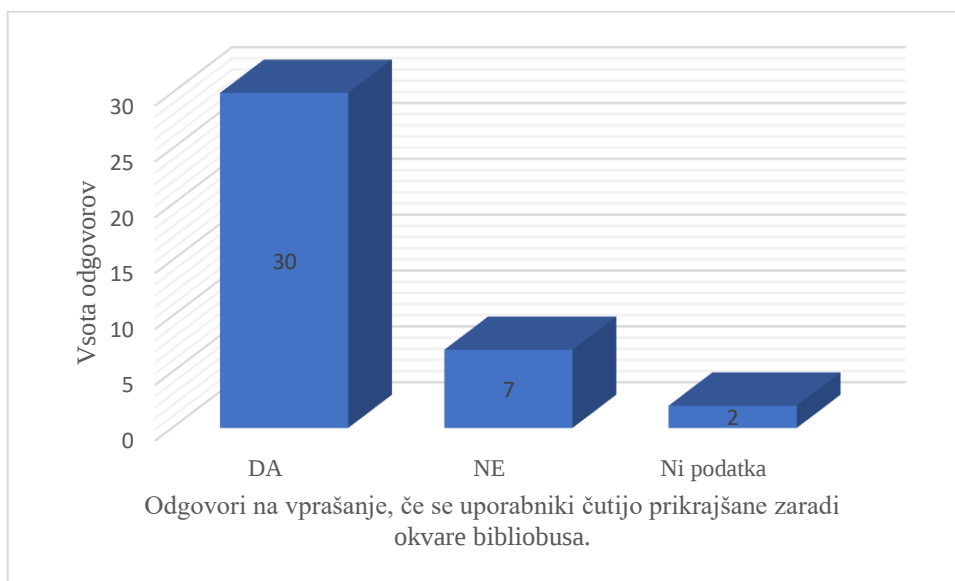
Strnemo lahko, da so uporabniki željni kulturnih vsebin in da je ena izmed oblik kulturnega udejstvovanja tudi obiskovanje Potujoče knjižnice Murska Sobota, ki skoraj v celoti nadomešča obiskovanje matične knjižnice PIŠK MS, saj 31 uporabnikov slednje sploh ne obiskuje oziroma jo zelo redko (manj kot enkrat letno). Tako lahko tokrat potrdimo hipotezo, da Potujoča knjižnica Murska Sobota prispeva h kulturnemu udejstvovanju njenih uporabnikov.

6.6 OBLIKA IZVAJANJA POTUJOČE KNJIŽNICE

Trenutno obdobje je za Potujočo knjižnico Murska Sobota poseben izziv, saj je od septembra 2024 bibliobus v okvari. PIŠK MS si prizadeva pridobiti nov oz. nadomesten bibliobus, a so postopki dolgotrajni. Storitve se tako začasno izvajajo s službenim vozilom, ki ima omejene kapacitete, poleg tega pa ni možno stopiti vanj kot na bibliobusu. Knjižnično gradivo se v škatlah prestavlja iz vozila, knjižničar voznik in uporabniki pa so zunaj na prostem, kjer poteka izbira gradiva in izposoja ne glede na vremenske razmere.

Nastale situacije pri obravnavi naloge nismo mogli spregledati. Kakorkoli je neprijetna, smo imeli zdaj priložnost povprašati uporabnike, kako dojemajo izkušnjo okvare bibliobusa. Tej tematiki smo namenili štiri vprašanja, ki so bila zaprtega tipa. Z vprašanji smo skušali ugotoviti, ali se uporabniki počutijo prikrajšane zaradi okvare bibliobusa, kakšna je možnost izbire gradiva v primerjavi z bibliobusom in katera oblika izvajanja potujoče knjižnice jim je ljubša. Zadnje vprašanje je bilo, ali menijo, da je potrebno, da PIŠK MS nabavi nov bibliobus.

Rezultati odgovorov o prikrajšanosti zaradi okvare in možnosti izbire gradiva so si precej podobni. Pri obeh smo dobili rezultate, kjer je 30 vprašanih povedalo, da se počutijo prikrajšane in 30 jih je izrazilo, da je možnost izbire gradiva slabša. Sedem jih je povedalo, da se zaradi tega ne čutijo prikrajšane in prav tako sedem jih je izreklo, da je možnost izbire gradiva ostala enaka. Dva udeleženca raziskave pa nista podala odgovorov. Je pa zanimivo, da so trije izmed sedmih uporabnikov, ki so povedali, da se ne počutijo prikrajšane, navedli, da je možnost izbire gradiva slabša, kar so nekoliko nasprotujoči si odgovori.

Slika 10: Grafični prikaz odgovorov na anketno vprašanje o prikrajšanosti zaradi okvare bibliobusa

Pri vprašanju, katera oblika potujoče knjižnice jim je ljubša, smo dobili 35 odgovorov, da imajo raje bibliobus, dva sta navedla službeni avtomobil, dva anketiranca pa nista odgovorila.

Vsi, ki so odgovorili na vprašanje, ali naj PIŠK MS pridobi novi bibliobus, pa so enoglasno odgovorili z »da«.

V anketni vprašalnik smo kot zadnje vprašanje vključili poizvedbo o povratnih informacijah (pripombah, predlogih, pohvalah). Vprašanje je bilo odprtega tipa in se ni nanašalo na nobeno izmed prej postavljenih hipotez. Na to vprašanje je odgovorilo le 15 anketirancev, katerih odgovori so se precej razlikovali. Veliko pohval so prejeli knjižničarji, še posebej knjižničar – voznik Potujoče knjižnice Murska Sobota. Med temi odgovori¹⁰ so bili tudi izrazi hvaležnosti za omogočanje dostopa do knjižničnih storitev, pri čemer so nekateri anketiranci posebej izpostavili hvaležnost, da je storitev na voljo kljub okvari bibliobusa.

Povzamemo lahko, da se velika večina uporabnikov čuti prikrajšane zaradi okvare bibliobusa, prav tako večina meni, da je možnost izbire gradiva in torej posledično storitve, slabša. Skoraj vsi so potrdili, da raje uporabljajo bibliobus, prav vsi pa so mnenja, da naj knjižnica pridobi nov bibliobus. Na podlagi pridobljenih odgovorov lahko našo hipotezo, da uporabniki raje uporabljajo bibliobus, potrdimo.

7 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Potujoča knjižnica Murska Sobota s svojo tridesetletno tradicijo ni le del knjižničnega sistema, temveč tudi ključen dejavnik pri izboljšanju kakovosti življenja njenih uporabnikov. Njena vrednost ni le v zagotavljanju dostopa do knjig in informacij, temveč tudi v tem, da omogoča socialno povezanost, kulturno udejstvovanje ter vseživljenjsko učenje. Pomembnost poslanstva, ki ga uresničuje, je potrdila izvedena raziskava, kjer nam je uspelo potrditi vse štiri hipoteze. Prva hipoteza, da uporabniki storitev potujoče knjižnice vidijo kot nepogrešljivo, je potrjena z dejstvom, da večina vprašanih zazna njeno odsotnost že ob občasnem neobratovanju, v primeru trajne ukinitve storitve pa bi se počutili prikrajšane. To kaže na močno vpetost knjižnice v vsakdanje življenje lokalnega prebivalstva in na njeno vlogo pri zagotavljanju enakovrednega dostopa do knjižničnih storitev.

Nadalje, ta vpetost se kaže tudi v družbeni vlogi, ki jo uresničuje. Rezultati so pokazali, da uporabniki ne le redno obiskujejo potujočo knjižnico, ampak se na njej pogosto srečujejo s

¹⁰ Pet anketirancev je izrazilo hvaležnost, da jim potujoča knjižnica omogoča dostop do knjižničnih storitev. Trije med njimi so še posebej poudarili, da so hvaležni, ker se storitev nadaljuje kljub okvari bibliobusa.

prijatelji, znanci ali celo vnaprej dogovarjajo za skupne obiske. Tako nam je uspelo potrditi tudi drugo hipotezo, da potujoča knjižnica prispeva k družbeni povezanosti njenih uporabnikov.

Tretja hipoteza, da potujoča knjižnica uresničuje kulturno vlogo, je bila potrjena na podlagi podatkov o obisku drugih kulturnih ustanov. Več kot polovica vprašanih matične knjižnice v Murski Soboti ne obiskuje ali jo obišče le redko, vendar si vseeno prizadevajo posegati po kulturnih vsebinah s tem, da obiskujejo potujočo knjižnico. S tem potujoča knjižnica zapolnjuje vrzel in omogoča kulturno udejstvovanje tudi tistim, ki bi bili sicer za to prikrajšani.

Nazadnje smo potrdili tudi četrto hipotezo, da uporabniki preferirajo bibliobus v primerjavi s službenim vozilom. Velika večina anketirancev je izrazila, da se zaradi okvare bibliobusa počutijo prikrajšane, da je izbira gradiva slabša in da imajo raje bibliobus kot službeno vozilo. Vendar prednost bibliobusa ni le v večji izbiri, omogoča tudi bolj pristno knjižnično izkušnjo, večje udobje ob obisku in kar ni zanemarljiv dejavnik, da se storitev lahko izvaja ne glede na vremenske razmere.

Rezultati raziskave so pokazali, da ima Potujoča knjižnica Murska Sobota pomembno vlogo ne le pri zagotavljanju dostopa do knjižničnih storitev širokim in raznovrstnim skupinam uporabnikov, ampak igra pomembno vlogo tudi pri dvigu kakovosti njihovih življenj. Je premikajoči se kraj, v katerem najmlajši uporabniki prvič pridejo v stik s knjigo in začnejo razvijati svoje prve pismenosti; kraj, kamor osnovnošolci pobegnejo med odmorom in skupaj s sošolci iščejo, listajo in navdušeno razpravljajo o knjigah; je kraj, kjer učiteljice in vzgojiteljice brskajo med policami in iščejo gradivo, s katerim bi podkrepile svoje učne oz. vzgojne ure, vmes pa najdejo še kaj zase. Je kraj, ki ga ob sobotah obiščejo celotne družine, in skupaj brskajo med knjigami, se pogovarjajo o knjigah in ga zapustijo s težkimi vrečami izposojenih slikanic; je kraj, kamor se redno vračajo upokoјenci, sedaj, ko imajo po zasluženih letih končno čas, da lahko prebirajo knjige in se rade volje pogovarjajo o njih tako s knjižničarji kot tudi z ostalimi obiskovalci. Če ponovimo besede Ksenije Trs (2023, str. 19) z začetka naloge: »Bibliobus je shajališče vseh generacij. Toliko prijateljskih vezi je spletenih, prepletenih. Drug drugemu znamo biti rama za oporo, znamo se poslušati. Tu gre za edinstven medoseben stik, za odnos, ki pogojuje človečnost. Za spoštovanje, razumevanje, sprejemanje in dajanje, vedoželjnost, stiske rok, otožnost, različne usode, znanost, mnenja o prebranih knjigah«.

Potujoče knjižnice so tako mnogo več kot samo »knjižnice na kolesih« – so pomemben dejavnik socialne kohezije, kulturne dostopnosti in enakih možnosti za vse prebivalce. V treh desetletjih, odkar potujoča knjižnica obstaja, je postala nepogrešljiv del lokalne skupnosti in njen obstoj je ključen za nadaljnji razvoj kulturnega, povezovalnega in izobraževalnega okolja v regiji. Glede na ugotovitve je nujno, da se zagotovi trajnostno delovanje Potujoče knjižnice Murska Sobota in da se v najkrajšem možnem času pridobi nadomestni bibliobus¹¹. Da bi zagotovili dolgoročno stabilnost in kakovost storitev, priporočamo oblikovanje celovite strategije razvoja potujoče knjižnice, v kateri bi bilo financiranje in nadaljnji razvoj sistematično vključeno v finančno načrtovanje knjižnične politike.

Prav tako je priporočljivo, da se za nadaljnji razvoj potujoče knjižnice redno ugotavljajo uporabniške potrebe in izvajajo uporabniške raziskave. Na podlagi teh ugotovitev naj se proaktivno razvijajo uporabniške storitve, ki bodo omogočale kakovostne storitve širokemu krogu njenih uporabnikov ter še dodatno prispevale k dostopnosti, povezanosti in kulturnemu udejstvovanju v lokalnem in širšem okolju. S tem bi se ne le ohranila visoka raven storitev, ki jih uporabniki izjemno cenijo, temveč bi se omogočil tudi nadaljnji razvoj in dostopnost knjižničnih storitev v Prekmurju in zamejstvu.

8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Balažic, J. (2020a). Delo potujoče knjižnice z ranljivimi skupinami. V K. Sedar (ur.), *Soboška potujoča knjižnica: zbornik ob 25-letnici potujočega knjižničarstva Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota z bibliobusom* (str. 31–33). Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- Balažic, J. (2020b). Literarne ure na radiu Monošter. V K. Sedar (ur.), *Soboška potujoča knjižnica: zbornik ob 25-letnici potujočega knjižničarstva Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota z bibliobusom* (str. 30). Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- Balažic, J. (2020c). Potujoča knjižnica PIŠK Murska Sobota na porabski progi. V K. Sedar (ur.), *Soboška potujoča knjižnica: zbornik ob 25-letnici potujočega knjižničarstva*

¹¹ Kot že omenjeno, v času pisanja te naloge potekajo postopki pridobivanja nadomestnega bibliobusa, ki se bodo v prihodnjih tednih najverjetneje zaključili.

- Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota z bibliobusom* (str. 26–29).
Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- Balažic, J. (2020d). Slovenska bralna značka potujoče knjižnice v Porabju. V K. Sedar (ur.), *Soboška potujoča knjižnica: zbornik ob 25-letnici potujočega knjižničarstva Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota z bibliobusom* (str. 30–31).
Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- Cesar, B. (2015). Prvo srečanje potujočih knjižnic na Madžarskem: Pecs 2014. *Knjižničarske novice*, 25(4-5), 10–13.
- Državni zavod za statistiku. (19. 9. 2024). *Libraries*, 2023.
<https://podaci.dzs.hr/2024/en/76872>
- IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah. (2023). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/3e077472-d0d3-4ded-97a4-d33849510775/content>
- Mobile library guidelines*. (2010). International Federation and Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/items/5286455a-7e66-480f-a327-4b65d24dcfa0>
- Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota. (b. d.) *Potujoča knjižnica*.
<https://www.ms.sik.si/knjiznica/oddelki/potujoca-knjiznica/>
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe. (2023). *Uradni list RS*, št. 28/2023.
- Pugelj, N. (1994). Potujoče knjižničarstvo v Sloveniji. *Knjižnica*, 38(3-4), 93–107.
- Sedar, K. (2020). Potujoča knjižnica PIŠK Murska Sobota in prizadevanja za bibliobus. V K. Sedar (ur.), *Soboška potujoča knjižnica: zbornik ob 25-letnici potujočega knjižničarstva Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota z bibliobusom* (str. 9–19). Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- Stegne, N. (2024). *Lovro Stepišnik: prvi slovenski potujoči knjižničar, narodni buditelj in bukovnik*. Osrednja knjižnica Celje in Knjižnica Josipa Vošnjaka.
- Stibilj, M. (10. 10. 2024). *Dan slovenskih potujočih knjižnic*. Knjižničarske novice.
<https://knjiznicarske-novice.si/dan-slovenskih-potujocih-knjiznic>
- Strateški načrt Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota za obdobje 2025–2030*. (2024). Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Trs, K. (2023). *Potujoči utrinki*. Založba Pivec.
- Vrabič Kek, B. (2012). *Kakovost življenja*. Statistični urad Republike Slovenije.

Huber, J., Vpliv Potujoče knjižnice Murska Sobota na kakovost življenja njenih uporabnikov. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.

PRILOGA 1: Anketni vprašalnik

Spoštovani!

Sem Jožica Huber, knjižničarka v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota. Trenutno opravljam strokovni izpit za bibliotekarja (bibliotekarski izpit), katerega del je tudi zaključna pisna naloga. V nalogi se bom predvsem osredotočila na Potujočo knjižnico Murska Sobota. Zato vas kot obiskovalce Potujoče knjižnice lepo prosim, da izpolnite anketni vprašalnik in mi tako pomagate pri pridobivanju rezultatov, ki so potrebni za namene naloge. Anketa je popolnoma **anonimna** in traja približno 10 minut.

Najlepša hvala za sodelovanje!

Spol:

Moški | Ženski

Starost v letih:

Do 10 | 11–14 | 15–20 | 21–30 | 31–40 | 41–50 | 51–60 | 61–70 | 71–80 | 80 in več

Stopnja izobrazbe:

- Nedokončana osnovna šola
- Končana osnovna šola
- Končana 2-letna srednja šola
- Končana 3-letna srednja šola
- Končana 4-letna srednja šola
- Končana višja šola ali 1. bolonjska stopnja (VI/1 ali VI/2).
- Končana visokošolska/univerzitetna šola (VII.)
- Končani predbolonjski znanstveni magisterij in/ali doktorat znanosti (VIII/1 in/ali VIII/2)

Trenutni status:

- Šolajoč/-a se v osnovni ali srednji šoli
- Študent/-ka
- Zaposlen/-a ali samozaposlen/-a
- Nezaposlen/-a
- Upokojen/-a
- Drugo: _____

Navedite, prosim, kateri občini pripadate:

Koliko časa približno rabite, da se z avtom pripeljete do Murske Sobotе?

- Do 10 minut
- Med 10 in 15 minut
- Med 15 in 20 minut
- Med 20 in 25 minut
- Med 25 in 30 minut
- Več kot 30 minut

Imate voziški izpit:

- DA
- DA, ampak ne vozim.
- NE

Kako pogosto obiskujete Potujočo knjižnico Murska Sobota, ko ta obišče vaš kraj?

- Skoraj vedno
- Enkrat mesečno
- Vsaj petkrat letno
- Enkrat do dvakrat letno
- Drugo: _____

Kaj so glavni razlogi, da obiskujete Potujočo knjižnico Murska Sobota? Lahko izberete več odgovorov.

- Izposoja gradiva za prostočasne namene
- Izposoja gradiva za strokovne/slужbene namene
- Izposoja gradiva za otroke ali druge družinske člane
- Seznanjanje s knjižnimi novostmi
- Seznanjanje o novostih v lokalnem in širšem okolju
- Druženje
- Stik s kulturno ustanovo
- Drugo: _____

Ali pogrešate obisk Potujoče knjižnice Murska Sobota, ko ta zaradi različnih razlogov ne obišče vašega kraja (npr. počitnice)?

- DA
- NE
- Včasih

Bi se čutili prikrajšane, če bi Potujoča knjižnica prenehala obiskovati vaš kraj in bi se morali za izposajo gradiva odpeljati v najbližjo knjižnico?

- DA
- NE

Ali se za obisk Potujoče knjižnice dogovorite še s kom (npr. prijateljem/-ico, sorodniki itd.) in jo skupaj obiščete?

- DA
- NE
- Včasih

Kako pogosto med obiskom potujoče knjižnice srečate kakšnega znanca, prijatelja, sokrajana itd.?

- Ob vsakem obisku.
- Pogosto, vendar ne ob vsakem obisku.
- Včasih srečam kakšnega znanca, sokrajana, prijatelja itd.,
- Ponavadi sem edini obiskovalec/obiskovalka.
- Drugo: _____

Ali se z ostalimi obiskovalci kaj pogovarjate?

- Večinoma jih samo vljudno pozdravim.
- Ponavadi jih pozdravim in jih vprašam, kako so kaj.
- Z drugimi obiskovalci si izmenjam kakšne informacije in se pogovarjam o več stvareh.
- Ne, z drugimi obiskovalci se ne pogovarjam.
- Drugo: _____

Ali se med obiskom potujoče knjižnice pogovarjate tudi s knjižničarji?

- Da, vedno se kaj pogovorim.
- Včasih se kaj pogovorim.
- Ne, samo kolikor je nujno in grem naprej.

Obiščete tudi kdaj matično knjižnico, torej Pokrajinsko in študijsko knjižnico v Murski Soboti?

- Da, vsaj enkrat mesečno
- Da, vsaj enkrat na dva mesca
- Da, vsaj štirikrat na leto
- Da, ampak zelo redko, enkrat na leto ali manj
- Ne, obiskujem samo Potujočo knjižnico.
- Drugo: _____

Obiščete tudi kdaj katero drugo knjižnico, in če da, katero?

- Da, včasih obiščem tudi _____
- Ne

Kako pogosto obiskujete druge kulturne ustanove, razen knjižnice in potujoče knjižnice (muzeji, galerije, gledališča itd.)?

- Večkrat letno
- Enkrat letno
- Zelo redko
- Ne obiskujem drugih kulturnih ustanov.
- Drugo: _____

Od septembra 2024 je bibliobus Potujoče knjižnice Murska Sobota v okvari in se storitev Potujoče knjižnice izvaja z osebnim avtomobilom. Ali se čutite prikrajšane, ker se ta storitev ne izvaja več z bibliobusom?

- DA
- NE

Ali menite, da imate sedaj, ko vas Potujoča knjižnica Murska Sobota obiskuje z osebnim avtomobilom, isto možnost izbire knjižničnega gradiva kot prej na bibliobusu?

- Da, možnost izbire gradiva je ostala ista.
- Ne, možnost izbire gradiva je manjša.

Katera oblika storitve potujoče knjižnice vam je ljubša?

- Bibliobus
- Osebni avtomobil

Ali menite, da bi morala Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota nabaviti nov bibliobus?

- DA
- NE

Če imate še kakšne morebitne pripombe, predloge ali pohvale, jih prosim podajte: